

המקנא פרק ראשון סוטה

ה.

עין משפט
נר מצוה

כא א ב מיי פ"ב מהל'
דעמ הלכה ג:

תורה אור השלם

1. מתוך פסתר יבפה אף ושהד בתוך חמה ענהו:
2. משלי כא יד שמעו והאזינו אל תגבהו כי יי דבר: וימיהו יג טו
3. ורם לבקר ושבתך את יי אלהיך והוציאך מארץ מצרים מבית עבדים: דברים ח יד
4. השומר לך פן תשפח את יי אלהיך בלבתי שמר מצותיו ומשפטיו דברים ח יא
5. רומז מעט ואיננו והמבט בכל יקפצנו ובראש שבלת יקלה: איוב כד כד
6. ואברהם יזון קא בנים יי ברך את אברהם בכל: בראשית כד א
7. ויחזק יצחק חרדה גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא היד ציד ויבא לי ואכל מכל בקרם תבוא ואברהם ים ברוך יהיה: בראשית כו לג
8. קא נא את ברכתי אשר הבאת לך כי לפני אלהים יבא יי של כל ויצבר בו ויחזק: בראשית לג א
9. כי בה אמר רם ונשא שכן עד יקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דבא ושל רוח לקהלות לב רוח שקלים ולקהלות לב נדבא: ישעיהו נו טו
10. הנה הארון יי צבאות מסעף פארה במערה וימי הקומה גרועים והגבהים ישעיהו י לג
11. כי אם בה תעשו להם מזבחותיהם ותלצו ומצבתם תשרורו ואשיריהם תגדעו ויפסיליהם תשרפון באש: דברים ז ה
12. ידוע מתוך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שכני עפר כי של אורת טלף וארץ רפאים תפיל: ישעיהו כו ט
13. כי יי וישל יארה ונבה ממך ויחזק ידע: תהלים קלח ו
14. מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אתו לא אוקל: תהלים קא ה
15. וירשעים כים נגרש לא יושק לא יוכל ויגרשו מימיו רפש ויטעו: ישעיהו נו כ
16. תועבת יי כל גבה לב יי לך לא יקח: משלי טז ה
17. ויהי מדי חדש בקדשו ומדי שבת בשבתו יבוא לבי בשר להשתחות לפני אמו יי: ישעיהו כו כב
18. ובשר יי יקח בו בערו שחן וירפא: ויקרא יג יח

אפילו עושה זדקה בסתר דכתיב (ב) ⁶מתן בסתר יכפה אף וגו' לא ינקה מדינה של גיהנם אוהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי ²שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ³ורם לבבך ושכחת וכתיב ⁴השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדרכי אבין אמר רבי אילעא ⁶דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה דרש רב עירא זמנין אמר לה משמיה דרב אסי וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לכוף מתמעט שנאמר ⁵רומז מעט ושמו תאמר רשע בעולם ת"ל ⁶כאברהם אבינו והומכו ויכפו יעקב דכתיב בהו ⁶בכל ⁷מכל ⁸כל ואם לאו ⁵וכראש שבוטל מאלו וכראש שבוטל רב הונא ורב חסדא חד אמר כי סאסא רשיבלתא וחד אמר כשיבוטל עצמה בשלמא למאן דאמר כי סאסא רשיבלתא היינו דכתיב וכראש שבוטל אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה מאי וכראש שבוטל אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך גבוהה הוא מלקט: ⁹ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכנינו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה א"ר יוסף לעולם ילמד אדם מדרת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכנינו על הר סיני ¹⁰(והניח כל אילנות טובות והשרה שכנינו במנה) א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא ¹⁰ורמי הקומה גרועים וכתיב התם ¹¹ואשיריהם תגדעו וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא' ¹²הקיצו ורננו שכני עפר ¹¹שכני עפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר ¹³וגבוה ממרחק ידע דרש רב עירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם ¹⁴גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא' כי רם ה' ושפל יראה אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני יכולין לדור בעולם שנא' ¹⁴מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית א"ר אלכסנדר כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעה עוכרתו שנאמר ¹⁵והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעה עוכרתו אדם שאין בו אלא ¹⁶רביעית (ב) אחת עאכ"ו א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא אבשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה א"ר נחמן בר יצחק ילא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה ¹⁶תועבת ה' כל גבה לב אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר שנא' ¹⁷והיה מדי חדש בחדשו [וגו'] יבא כל בשר להשתחותו וגו' א"ר זירא בשר כתיב ביה ¹⁸וגרפא אדם לא כתיב ביה וגרפא א"ר יוחנן אד"ם א"ר פר"ד מ"רה בשר" ב"ושה ס"רוחה ר"מה איכא דאמרי שאול דכתיב בשון א"ר אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לכוף נפחת שנאמר ולשאת

אפילו עושה זדקה בסתר דכתיב (ב) ⁶מתן בסתר יכפה אף וגו' לא ינקה מדינה של גיהנם אוהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי ²שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא ³ורם לבבך ושכחת וכתיב ⁴השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך וכדרכי אבין אמר רבי אילעא ⁶דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא תעשה דרש רב עירא זמנין אמר לה משמיה דרב אסי וזמנין אמר לה משמיה דרב אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לכוף מתמעט שנאמר ⁵רומז מעט ושמו תאמר רשע בעולם ת"ל ⁶כאברהם אבינו והומכו ויכפו יעקב דכתיב בהו ⁶בכל ⁷מכל ⁸כל ואם לאו ⁵וכראש שבוטל מאלו וכראש שבוטל רב הונא ורב חסדא חד אמר כי סאסא רשיבלתא וחד אמר כשיבוטל עצמה בשלמא למאן דאמר כי סאסא רשיבלתא היינו דכתיב וכראש שבוטל אלא למאן דאמר כי שובלתא עצמה מאי וכראש שבוטל אמר רב אסי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך גבוהה הוא מלקט: ⁹ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא ומסתברא כמ"ד אני את דכא שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכנינו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה א"ר יוסף לעולם ילמד אדם מדרת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכנינו על הר סיני ¹⁰(והניח כל אילנות טובות והשרה שכנינו במנה) א"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה כתיב הכא ¹⁰ורמי הקומה גרועים וכתיב התם ¹¹ואשיריהם תגדעו וא"ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא' ¹²הקיצו ורננו שכני עפר ¹¹שכני עפר לא נאמר אלא שכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר ¹³וגבוה ממרחק ידע דרש רב עירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם ¹⁴גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא' כי רם ה' ושפל יראה אמר רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני יכולין לדור בעולם שנא' ¹⁴מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל איכא דמתני לה אמספרי לשון הרע שנא' מלשני בסתר רעהו אותו אצמית א"ר אלכסנדר כל אדם שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קימעה עוכרתו שנאמר ¹⁵והרשעים כים נגרש ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעה עוכרתו אדם שאין בו אלא ¹⁶רביעית (ב) אחת עאכ"ו א"ר חייא בר אשי אמר רב ת"ח צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית א"ר הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כי סאסא לשבולתא אמר רבא אבשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה א"ר נחמן בר יצחק ילא מינה ולא מקצתה מי זוטר דכתיב ביה ¹⁶תועבת ה' כל גבה לב אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר שנא' ¹⁷והיה מדי חדש בחדשו [וגו'] יבא כל בשר להשתחותו וגו' א"ר זירא בשר כתיב ביה ¹⁸וגרפא אדם לא כתיב ביה וגרפא א"ר יוחנן אד"ם א"ר פר"ד מ"רה בשר" ב"ושה ס"רוחה ר"מה איכא דאמרי שאול דכתיב בשון א"ר אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לכוף נפחת שנאמר ולשאת

אפילו עושה זדקה בסתר. שנותן מידו לידו של העני והכי משמע יד הנותנת ליד אף הוא לא ינקה: דכתיב זיה מן מסתור כו'. לאו דשיקף האי קרא בקרא דלעיל אלא רבותא היא שאע"פ שמכפה אף וחימה אינו מכפר על גסות הרוח: אוהרה. שלא יהא גס רוח: ורם לבבך ונכחה. אלמא מגובה לב זכא ליה שכיח את זורלא ונכחה הוא מוזהר השמר לך פן תשכח: מהמעט. מחשיבותו: רומז מעט. כיון שרומז מתמעט: ישנו צעולם. מתקיים: והומכו. ואם חזר ונעשה עמו שממך את עלמנו: ככל כאותן שנאמר בהן כל: יקפצו. מן העולם ימותו מות ישרים. אברהם כתיב ביה (ו) ⁶בך את אברהם בכל יצחק כתיב ביה (ו) ואוכל מכל יעקב כתיב ביה (ו) כי חני אלהים וכי יש לי כל והכי מפרש זהדיא צבראשית רבא (ו) ⁶דבשלמא בכל מכל (ו) רבותא הוא שנזכרו בכל אכל וכל אשר תמן ליי מילתא בעלמא הוא דקאמר: **כסאסא דשיבלתא.** גבהו של שזולת שקורין וקן השזולת הוא שזכר ונפל מאליו: גבוהה גבוהה הוא מלקט. והיינו וכראש שזולת (ו) שראשה נראית למעלה מחזרותיה: אסי דכא. אני מנביאו עד שפוק אללי והיינו אשכון את דכא: אני אס דכא. אני מרכין שכינתי אלנו: ימא דאס מדעת קונו. לאהוב את הנמיכות: כל הרים וגבעות. כגון תזור וכרמל שאלו הם כרמית למת מלכודן הרים צננונים (תהלים סח): **כאשירה.** יגדע ישרא אחריה כאשירה שצריך גידוע אחריה דכתיב ואזדנת את שמש (דברים יב) ונער. מקיץ בתחית המתים: שכני עפר לא נאמר. לישתמע על כל המתים: **שן לעפר.** משפיל עצמו לעפר: **מילנת.** מתקוננת. וגבוה ממרחק יידע. רישיה דקרא כי רם ה' ושפל יראה וגבוה והגבוה ממרחק מקודס שתבא עליו פורענות ימים רעים יידע. שכינה מתאוננת ומשתכרת עליו כמו ידע אלמנותיו (יחזקאל יט) יודע זהה אכתי סכות (שפטים ח) יודע כמציא למעלה (תהלים עד) לשון צבר: רואה אס (ו) הגבוה. לקרבו ולהשתל עלו וחשוב בעיניו כמו (הושע ט) כשיכורה בתלנה צראשיתה רחיתי את אבותיכם נתתי עיני לקרסם ולחצצם: ואיכא דמתני לה אמספרי לשון הרע. משום רישא דקרא מלשני בסתר רעהו וגו': **רוח קימעה עוכרתו.** פורענות קלה טורפתו ומאכזרתו: והרשעים. גסי הרוח. דקראי דלעיל משתעי בשפלים ונדכאים להחיות רוח שפלים וגו' כי לא לעולם אריז עם אותן שפלים ענון זלזלו וגו' דרכיו רחוקי וגו' צורא ניז שפתים וגו' אכל הרשעים שאינן שפלים ונדכאים כים נגרש כים המגרש ומשליך רפש וטיט לשפתיו סביביו: כמה רביעיות. לוי מים אלו רואים שרוח קימעה עוכרתו עוכרת את מימיו: אדם שאין בו אלא רביעיות אחת. שזכרית דם הוא מתקיים. שיעור זה הלכה למשה מסיני שרביעית דם מת מטמא בזהל מפני שהיא נפש קורנת ציה על כל נפשות

הגהות הב"ח

(א) גמי דכתיב בה מן בסתר: (ב) שם אלא רביעית אחת. מ"מ ויב' ס"א דם: (ג) רש"י ד"ה כשבוטל ככל דכל כולה רכומ: (ד) ד"ה גבה וכו' שזולת ימלו כשבוטל שראשה נראית: (ה) ד"ה אלה משמנו וכו' עובל. י"ב וי"ב צ"ב דף ז' דמפרש שזכה עובל: (ו) ד"ה שר וכו' רפואה למכותיו דרוח קימעה עוכרתו הסי: ד"ה אבות ד"ה כל וכו' ומלוי ביה: מתי:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אדם שאין בו וכו' ער סופי. כי ינו ה' ב' לעיני ולעשר הוא מזה זכר ציבורה דכתיב כיצטלמי הוכח כרש"י מ' דמירומת מ"ה מנאל לוג הוא שני ממות זכר שם מזה שלשים בגלל ורביעיית הלוג הוא כיה טעמים. (בית שלם על המורה פ' כי משא):

תוספות שאנין

אפי' עושה זדקה בסתר שנאמר מתן בסתר יכפה אף (א) יד ליד לא ינקה. והכי אמרינן במדרש משלי (פ י"א) כשאדם מולי אשת איש ונודמן לו עני אחד ונתן לו פרטה לצדקה ואומר לא היה הקב"ה מוזילן לא אותו עני לעשות זדקה אלא איב מחל לי אותו עני על זה נאמר ליד ליד לא ינקה: בכל מכל כל אברהם כתיב ביה וה' ברך את אברהם בכל. יצחק כתיב ואוכל מכל. יעקב כתיב וכו' יש לי כל וי"א וכל אשר נתן לי: וגבוה ממרחק יידע וי"א דקראן כי רם ה' ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע פ"ה הגבוה ממרחק קודם שחבאו עליו פורענות ימים רבים יידע שכינת מתאוננת עליו כמו יודע אלמנותיו וכן יודע בהם אנשי סכות: השם ארוחותיו. הפסד מצוה כנגד שוכרה:

(א) נראה דל"ל יפכה אף שהיא ימון מלך ליד אף הוא לא ינקה.

משקל קטן הוא והיינו (ו) עובלכא. כלומר ריך שיהיה צו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין צו ויהא דכרוי מתקבלין עליהן צעל כרחס: ומעטרא ליה כי סאסא לשיבלתא. גסות מועט נאה והוגנת לו לתלמיד חכם ומעטרתו כח להוכיחם: לא ממנה ולא ממקאסה. לא יחפון אדם לא כזולה ולא צמקאסה דמי וזטר מאי דקרי ליה קרא תועבת ה': כנשר. שהוא רך ולא כאבן שהוא קשה: להסחוחו. להתפלל. אותם שהם צער יצואו ויתפללו כי הם נשמעים לפני אכל גסי הרוח לא יצואו: צער כסיב ציה ונרפא. וצער כי יהיה צו בעבורו שחין ונרפא. אדם כי יהיה צער בשורש נגע זרעם כי תהיה צלדסם לא כתיב צדח מינייהו ונרפא לפי דרךך אתה למד שמי שהוא רך ועניו כבשר קרוב להמפראות מיסורין הבאין עליו אכל מי שהוא קשה כאלמה אין רפואה למכותיו (ו): אדם. למה נקרא שמו אדם שהוא אפר דם מרה. כלומר כולו הבל לכך אל יתגאה. מרה היא ליחלוחית מרה היוולדה מן המריה שזכנד ומתגברת צלדס הכל לפי החדשים ושינוי העתים ולפי המאכל שאוכל ועל ידיה צאין חליים ונגעים ומכאוצות יש שקורין צדכרי הרופאים מריה שחורה ויש שקורין מריה חלומה: שאול. מקום שאול צימו: נפחם. מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות בצלשם: ולשאת